

Jász István

Kezdet a végeken

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

Kiadja a Mercator Stúdió
Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője
Lektor: Gál Veronika
Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf
Borítófotó: Fortepan

ISBN 978-963-607-855-3

© Dr. Jász István, 2011
© Mercator Stúdió, 2011

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.
www.akonyv.hu és www.peterybooks.hu
www.facebook.com/Mercator.Studio
Tel/Fax: 06-26-301-549
Mobil: 06-30-305-9489
e-mail: mercatorstudio@yahoo.com

Jász István

Kezdet a végeken

2011.

Tartalom

Tartalom	4
Társalkodó személyek.....	5
ELSŐ RÉSZ	6
1. kép	7
2. kép	34
MÁSODIK RÉSZ	42

Társalkodó személyek

BALOGH SÁNDOR	a Kányádi Játszó Társaság spirítusz rectora
VÖLKER ILDIKÓ	a szívszerelme
ERZSIKE	a felesége
NYÁRÁDY IMRE	az ellenlábasa
KARLÓCZAY KÖVES ZOLTÁN	támasza és talpköve
VÖLKER JÓZSEF	Ildikó apja, kőszívű
WALTHER	a megszálló
WALTER	a fölszabadító
KOVÁCSNÉ	kar
BIERBAUERNÉ	ellenkar
RÁDIÓHANG	a fátum
	Népség-katonaság

Történik 1944 őszén egy sohasem volt magyar kisvárosban

ELSŐ RÉSZ

1. kép

Osztályterem a Kányádi Gimnáziumban. Fenéken húzogatós iskolai tábla, erre kerülnek a krétával rajzolt háttér- és díszletelemek. Az előtérben jobb és baloldalon egy-egy íróasztal jelzi a Kányádi Hírek szerkesztőségét, illetve a Wehrmacht főhadiszállását a Korona szállóban. A szín egy pár pillanattig üres.

Balogh *Besiet, körülnéz. Meglátja a táblát. Bástyasort rajzol rá. Felhúzza, az alsó táblára timpanonos görög templom homlokzatát vázolja fel.*

„Reám szállt a királyi trón és hatalom a nemzetségi származás sora szerint
 Ám jól tudom, ítélni addig nem lehet
 más szívét és eszét, míg törvénytisztelet
 és tettek nem mutatják igaz érdemét.” Anti-
 goné.

Megint lerántja a táblát, amelyen a bástyasor látszik.

Dánia börtön. Hamlet. Hát kell ennél különb színház? Kinek kell? Jelzett díszlet a fekete tábla. Pódium a tanári dobogón!

Ildikó *Beóvatoskodik. Kezicsókolom, Sándor bácsi.*

Balogh *Éppen ellenkezőleg, kisasszony!*

Ildikó *Mit mond a tanár úr?*

Balogh *Hát hogy lassan én köszönhetek magának kézcsókkal, kisasszony.*

Bejönnek az alapító tagok, Karlóczay-Köves Zoltán, Nyárády Imre, harmincas férfiak.

Nyárády *Azt mondtad, valami fontos.*

Balogh *Nincs is ennél fontosabb.*

Nyárády *Az önképzőkört elvállalta a Müller Róza.*

Jász István: Kezdet a végeken

Balogh	Ez nem önképzőkör.
Nyárády	Hát mi?
Balogh	Színház.
Nyárády	Nem cirkuszt akartál mondani?
Balogh	Színház, színház, színház. Fegyver, amivel megvédehetjük magunkat.
Nyárády	Csodafegyver.
Balogh	<i>Súgva.</i> A románok már kiugrottak.
Karlóczay-Köves	És most mi következünk? Kányád?
Balogh	Kányád. Vagy Biharkeresztes. Akármí.
Ildikó	A tanár úrnak igaza van.
Balogh	Ugye? A kisasszony már érti.
Nyárády	Én viszont még mindig nem értelek.
Balogh	Harcolni akarok.
Nyárády	Ötven évesen?
Balogh	Csak negyvenöt.
Karlóczay-Köves	Akkor mit keresel itt? Eridj a frontra!
Balogh	A helyembe jön... És én... másként fogok harcolni. Majd meglátjátok. Amellett behívhatnak engem is. <i>Nyárádyra néz.</i>
Nyárády	Én epilepsziás vagyok. Mindenki tudja.
Balogh	Nem akarom bevárni, amíg, <i>megint Nyárádyt keresi a tekintetével,</i> a betegeket és <i>Ildikóra néz</i> a nőket is odadobják. Mert odadobják.
Karlóczay-Köves	És hol akarod csinálni?
Balogh	Részletkérdés. Akárhol. Ha jó az idő, a libalegelőn. Ahonnan nincs messze az utca és az utca népe.
Ildikó	Csodálatos.

Nyárády	Hülyeség. De mindegy. Most már teljesen mindegy.
Ildikó	Már hogy volna mindegy, tanár úr? Amikor ilyen időket élünk?
Karlóczay-Köves	Milyen időket?
Ildikó	Nemzet- és világformáló időket. Apám minden cikke erről szól.
Balogh	Na látja, Ildikó, a kedves apuka megteremtheti nekünk a kellő nyilvánosságot. Jó reklám nélkül nincs siker, barátaim!
Nyárády	<i>Gúnyosan.</i> Tényleg?
Balogh	A legkomolyabban. <i>Rövid hatásszünet után.</i> Nézzétek barátaim, én kiszolgáltatom most nektek magamat, ha akarjátok, jelentsetek fel, mindenre el vagyok szánva.
Nyárády	Éspedig?
Balogh	Megalapítom négy taggal a Kányádi Játszó Társaságot, hogy szócsöve legyen a helyi ellenállásnak. És, hogy ápoljuk a hagyományt, amiként arról a tanévnyitó értekezleten Karlóczay-Köves tanár úr oly szépen megemlékezett.

Az osztályterem elhomályosul. Ildikó ki, csak a tanárok ülnek körbe a tanácskozó asztal, amelyet a néma szereplők – ez alkalommal, mint a tanári kar tagjai – hoznak be magukkal

Karlóczay-Köves	Igen tisztelt tantestület, kedves tanár úrnők és tanár urak! Tanévnyitó értekezletünk utolsó pontjánál tartunk, a hivatalos állami, vallási és helyi ünnepek kijelölésénél. Ünnepe lesz ebben az 1944-45-ös tanévben is Szent Karácsony ünnepe, első és második napja, Szűz Mária mennybemenetelének ünnepe, ezen fölül természetesen Horthy Miklós legfőbb hadurunk neve napja is, aki bölcs és megfontolt,
-----------------	--

ugyanakkor határozott intézkedésekkel vezeti ezt az országot immár huszonöt esztendeje éppen ebben a tanévben. De kedves kartársaim, tisztelt tanár úrnők és tanár urak, kellene valami helyi ünnepet is találni. Mégiscsak lehetetlen, hogy a magyarság ezeréves történetében ne adódjon egy kányádi szent vagy szabadsághős, aki életét adta volna a magyarság ügyért?

- Nyárády Kányád török hódoltsági terület volt. Nem adódott itt, legfeljebb néhány csausz meg defterdár. Aki meg ellenük szegülhetett, azt is elfelejtette a háládatlan utókor.
- Karlóczy-Köves És a reformkor idején?
- Nyárády Egyszer mulatott itt Sándor Móricz gróf.
- Karlóczy-Köves Az ördöglovas?
- Nyárády Az hát. Itt járt valami szintársulat, a Móricka pedig már akkor is csak egyre tudott gondolni. Nagy patália lett belőle, mert a gróf megszöktette a primadonnát, ami még mindennapos lett volna, hanem valami színházat is akart vele csinálni Kányádon.
- Balogh *Felkiált.* Ez az!
- Nyárády A nagyapám mesélte. Még mintha látta volna az előadást is. Nagy ripacs lehetett a leányasszony.
- Balogh Lehetetlen!
- Nyárády A nagyapám pedig látta
- Balogh Hát hány száz éves korában mesélte ezt neked?
- Nyárády Hacsak nem úgy van az egész kitalálva.
- Balogh Az most már mindegy.

- Karlóczy-Köves Balogh tanár úr kér szót.
- Balogh Nyárády kollégám rávilágított egy tényre, amelyet meg lehet ünnepelni. Legyen az idén száz éve, hogy a Kányádi Játszó Társaság megalakult. Mecénása volt Sándor Móricz gróf, dívája pedig a ripacs leányasszony
- Nyárády De hát, a nagyapám csak 1855-ben született!
- Balogh Ki tudja, élünk-e még addig?
- Nyárády Meghamisítanád a történelmet?
- Balogh Nem vagyok egyedül. Az ifjúságnak eszmények kellene, barátom, a reformkor magyar színháza pedig gyönyörű ideál.

A tanári értekezlet elhomályosodik, a népség-katonaság magával viszi az asztalt, újból az osztályterem. Ildikó is visszatért.

- Balogh *Majdnem folyamatosan az előbbi gondolatot folytatja. Az emberben óhatatlanul felébred valami nemes nosztalgia a reformkor embe-
rei, a reformkor küzdelmei, szép, romantikus ellenségeskedései után. Pedig az akkori embereknek nyilván az volt ronda és kibírhatatlan. De mi most élünk Én ma nem tudok úgy kinyitni egy újságot, nem is szólva a Kányádi Hírekről, hogy a hányinger ne fogjon el. Ötödik éve folyik ez a háború. Ötödik éve számolgom, kik maradtak a tanári karban, Kányádon, a járásban, a megyében, Magyarországon életben vagy szabadon. Ötödik éve, sőt, még sokkal régebben feszengek, mert nem találok a helyemet a kijelölt hivatalos vallási meg állami ünnepnapokon, mert olyankor én csak gyászolni tudok. *Odalép Ildikóhoz, az álla alá nyúl, megemeli a fejét. Ötödik éve nézek zavartan ezekben a szép tiszta szemekbe.**

- Nyárády Van még valami, Sándor?, Merthogy mi ketten a Zoltánnal ügyeletesek vagyunk.
- Balogh Ezen kívül semmi. *A két férfi ki, Ildikó is szedelőzködik. Ildikó!* Maradjon még egy kicsit!
- Ildikó Igen, tanár úr.
- Balogh Nem szükséges elárulnia az édesapjának, hogyan emlékeztem meg a Kányádi Hírekről.
- Ildikó Nem vagyok gyerek.
- Balogh Dehogynem!
- Ildikó Felnőtt vagyok. Tanár úr nem is sejti, mennyire.
- Balogh Ugyan?
- Ildikó *Enyhe kacérsággal.* Majd meglátja szünet tanár úr!
- Balogh Te!
- Ildikó Már nem kisasszony?
- Balogh Hát azt csak te tudod. *Megjelenik az osztályteremben Baloghné, Erzsike.* Erzsi, hát hány-szor kérjelek, hogy itt, az iskolában ne zavarj!
- Ildikó Csókolom, Erzsi néni.
- Erzsi Szervusz, fiam. *A férjének.* Nem győztelek kis angyalom várni. Elhúl az ebéd.
- Balogh Dolgom volt. Értekezlet.
- Erzsi Emiatt a tetves iskola miatt menjen pocsékba az ebéd? Nem is tudod, mi minden kell hozzá, hogy kiudvaroljam a boltostól a fogadta valót.
- Balogh Dehogynem! Ígérgetsz mindenkinek fűt-fát a nevében. A hentesnek, hogy átengedem azt a hülye fiát. A fűszeresnek, hogy a lányának majd alkalmat adok. A drogériában, hogy csak tanuljanak szorgalmasan, majd meglesz

az eredménye. Te csak az én számlámra tudsz csodát tenni.

Ildikó észrevétlenül feláll és kimegy.

Erzsi Hát nem egészen. A saját számlámra fizetek a saját számlámra alkuszom, na nem a fűszerrel, hanem a helyzetemmel, szóval veled. Mert, hogy otthon mélabús vagy, itt meg elfoglalt. Hát mikor beszéljük meg a dolgainkat?

Balogh Nekünk már nincs mit megbeszélnünk, legfeljebb a menü. Az is úgy van, hogy megkérdezed, mit főzzél, azután nem az van ebédre.

Erzsi Háború van. Már elfelejtetted?

Balogh Csak példának mondtam. Minek kérdezed, amikor nem az történik, amit akarok, hanem mit lehet? Különben most vasárnap nem is kell főznöd. Nem hűl el.

Erzsi Kiröhögteted magad szívem. Vén fejeddel nekiállsz bohóckodni.

Balogh Ezt te nem érted.

Erzsi Nem szégyelled magad? Hogy az a bizonyos pánik ilyen nagyon erőt vehetett rajtad? Hiszen minden erre megy vissza! A feltűnési viszketegség. Éppen ezeknek a fruskáknak akarsz imponálni? Úgy sem sikerül. Én csak tudom.

Balogh *Egyszerre nagyon dühös lesz.* Mit tudsz te erről, hiszen olyan vidéki vagy..., valamit összeolvastál Freudtól és akkor meg tudod magyarázni nekem az egész elrontott életemet, hogy mit kezdhetek még veled, meg veled. Hát Sztálingrád neked nem más, mint az én pánikom, hogy na most aztán lehúzták a rolót, akkor én neked hiába magyarázom, hogy, ha az emberben mocoog valami, az lehet más

is. Menj haza, edd meg a finom protekciós ebédet, nekem nem kell. Az nekem túl drága.

Erzsi

Majdnem kétségbe esetten. Hova mehetnél?

Balogh

Légóra megy az iskola. Nem lehet kimaradni.

A szín elsötétedik, majd újra fényt kap. Hétfő délután, ugyanaz az osztályterem, az előkészületek folynak tovább. Balogh, Karlóczy-Köves, Nyárády, Ildikó

Balogh

Barátaim! Tegnap egész álló nap mást se csináltam, mint légmentesítőt ártam, és miattam furkáltam a földben, mint egy vakond, más se járt a fejemben, mint, hogy ennek a háborúnak nem lesz vége, hanem már vége van, Sztálingrád óta. Az én szívemben akkor lett vége, mikor elhatároztam, hogy ellenállunk, a szócsövünk pedig nem lesz más, mint a Kányádi Játszó Társaság. A mi hangunkon a szabadság fog itt megszólalni minden lehetséges apropóval.

Karlóczy-Köves

Na, látod, Sándor, ezt nem értem én.

Balogh

Mit nem értesz ezen?

Karlóczy-Köves

Hát hogy hol találsz apropót?

Balogh

Fellép a katedrára, előadásba fog. A magyar nép egész történelme, kultúrája, irodalma németellenes. Ne higgy magyar a németnek, akármivel hitegetnek. Mégis huncut a német, hogy a fene enné meg! Ahova nyúlunk, nemzeti klasszikusaink mind a németeket szidják. Tudom, hogy mindezt itt és most nem lehet, és ott a frissen ásott légvédelmi árok fenekén el is vettem rögtön. De ehhez mit szóltok? „Naplemente előtt”? Kíváncsi vagyok, hogy Walther bele mer marni a saját nemzeti klasszikusukba, abba a Hauptmannba, akinek az érdemeit még a nácik is elismerték? Clausen

tanácsos történetéből a mi előadásunkban az fog kiderülni, hogy a németek és az egész háború túl van már a naplementén.

- Nyárády Ismered te azt a darabot, Sándor?
- Balogh Igen, ismerem. *Ildikóra néz.* Arról van benn szó, hogy egy idős ember, egy tanácsos, beleszeret egy nőbe és megszerzi magának a család minden ellenkezése dacára.
- Karlóczy-Köves Ellenére.
- Balogh Ideges lesz. Nem mindegy?
- Karlóczy-Köves A dacára a trotz dem rossz tükörfordítása. A magyarban kerülendő.
- Nyárády Az egész darab kerülendő. Már ne haragudj, Sándor, én ismerem azt a darabot. Az egyáltalán nem alkalmas.
- Balogh Miért ne lenne alkalmas?
- Nyárády Azt hittem, nem kell külön hangsúlyozni. *Ildikóra néz ő is.* Lehet, hogy amire neked kell, arra alkalmas, de arra teljességgel alkalmatlan, amit bemesélsz magadnak,
- Karlóczy-Köves Az a jó.
- Ildikó Nekem tetszik a darab.
- Nyárády Azt elhiszem.
- Karlóczy-Köves És ki lenne Clausen tanácsos?
- Ildikó Balogh tanár úr, ki más? Ő igazán olyan.
- Nyárády Milyen? Mert, ha olyan, amilyenek megírták, akkor ő egy first class gavallér, jellemes, kemény férfi, hatvanévesen is a legfiatalabb az összes szereplők között.
- Balogh Negyvenöt.

- Nyárády A darabban közel a hetvenhez ő a német faj díszpéldánya, valódi árja erényekkel ékes csodálatos teuton félisten. Ennek a szájából hallod ki te a szabadság hangját?
- Balogh Teljesen rosszul fogod fel ezt az egészet.
- Nyárády Egyedül én fogom fel józanul.
- Karlóczy-Köves *Elgondolkodik.* Valami olyat kell kitalálni, amit nem dob vissza a címe miatt egyetlen hatóság sem. Ezek egy görbe pillantásért bevagonírozzák az embert, itt most nem lehet előadni a Bánk bánt.
- Nyárády Pedig az jó lenne. Annak van gyújtó hatása.
- Ildikó Mit akar tanár úr, hogy itt mindenkit kivégezzenek?
- Nyárády Ugyan kérem! Ennek a Walthernek a tej megszáll a szájában.
- Karlóczy-Köves Biztos?
- Nyárády Tízezreket vezényeltek a frontra és mi még itthon vagyunk.
- Karlóczy-Köves Epilepsziás vagy, már elfelejtetted?
- Nyárády Sokat törődtek veled.
- Karlóczy-Köves Akkor meg örülni kell, hogy a Walther ilyen és nem szabad még külön is provokálni.
- Nyárády A „Naplemente előtt” az nem provokáció. Az akkora nyalás, hogy még én is elszégyenlem magam miatta. Pedig én aztán sok mindent végigcsináltam különösebb arcpirulás nélkül.
- Ildikó Miket?
- Nyárády Nem tartozik magára, Völker. De azért végigmondom. Vagy-vagy! Vagy harcol az ember fegyverrel a kezében, vagy pedig meghúzza magát. De utánakiabálni a már meg-

- vert, menekülő ellenségek, az .., nem az én ízlésem.
- Ildikó *Őszintén felháborodik.* A tanár úr szerint ellenállni, vagy mondjuk úgy, ellenszegülni... mit mondjak, nem üvölni a farkasokkal nem céltalan, vagy kockázatos, hanem csak egészen egyszerűen ízléstelen?
- Nyárády Ne olyan hangosan, Ildikó! A falnak is füle van!
- Ildikó Vagy-vagy!
- Nyárády Én sajnálnám magát.
- Ildikó És, ha én nem sajnálom magamat?
- Nyárády Nem csak meghalni lehet a szabadságért. Odadobják azt a szép fiatal testét kiéhezett katonáknak.
- Ildikó Majd megvéd egy Clausen tanácsos.
- Nyárády Azok a férfiak évek óta nem láttak már egy tiszta nőt. Végigdúlták, fosztogatták, erőszakolták Európát, letepertek minden asszonyt vagy lánygyereket, aki az útjukba került. Éppen magával és éppen Kányádon tennének kivételt? Hiszen polgári környezetben élő józan tanárember is,
- Ildikó ... aki nem csak sápítózni tud.
- Nyárády Hogy valaki így lelkesedjen egy idős emberért... az már nem is normális.
- Ildikó Tanár úr meg epilepsziás!
- Balogh Béke legyen köztünk! Majd még beszélhetnek a részletekről később, csak az engedélyek meglegyenek. Én magamra vállalom a városházát, Imre, beszélj Walther alezredessel! Mégis csak te tudsz a legjobban németül.

Nyárády Úgy tud az magyarul, mint te vagy én. Baranyai sváb gyerek volt az istenadta, ameddig rá nem jött, hogy ő egy von und zu Erdősmárok.

Az osztályterem elsötétedik. Walther alezredes íróasztala kap fényt.

Kopogtatás. Csend. Újabb kopogtatás

Walther *Kikiált.* Jöjjön már be, mit teketóriázik annyit?

Nyárády Alezredes úr ismer olyan szavakat, hogy teketóriázni?

Walther Csak nem felejttem el az apanyelvemet? Tessek, foglaljon helyet, tanár úr! Miben segíthetek?

Nyárády Hogy rövidre fogjam, az iskola színelőadáson kívánja dokumentálni lojalitását a Harmadik Birodalom, és a végső győzelembe vetett hite mellett.

Walther Nem értem.

Nyárády Pedig az apanyelvén fejeztem ki magam. Magyarul.

Walther Rádiója van ugye a tanár úrnak.

Nyárády Van alezredes úr, de biztosíthatom...,

Walther És hallgatja biztos a híreket.

Nyárády Természetesen eszem ágában sincs, akarom mondani csak és kizárólag...

Walther Mit is akarnak csinálni maguk?

Nyárády Színelőadást.

Walther *Kopogni kezd az íróasztalon. Beethoven Sors Szimfóniának első ütemeit, – ez a BBC, az angol rádió szignálja. Az angolok nagyon sze-*

- retik Beethovent. Kíváncsi vagyok, mi újság a fronton.
- Nyárády Itt nincs rádió? *Remegni kezd.*
- Walther Fázik? Pedig kivételesen meleg szeptemberünk van.
- Nyárády Csapataink rugalmas elszakadással csalják halálos kelepcébe az ellenséget.
- Walther Hagyja a felelést, tanár úr, itt nincs az iskolában.
- Nyárády Mégis csak a Wehrmacht parancsnokságán vagyok.
- Walther Tanár úr, maga a kányádi Korona szállóban tartózkodik, ahol én is csak vendég vagyok.
- Nyárády Kedves vendég. Szívesen látott vendég.
- Walther Maholnap meg én is kiköltözöm. A hurcolkodásnál abban a nagy felfordulásban pedig nem egy ember elcsúszott a lépcsőn és kitörte a nyakát.
- Nyárády Kire gondol, alezredes úr?
- Walther íróasztala elsötétedik, a másik oldalon a Kányádi Hírek szerkesztőségét jelképező íróasztal kap fényt.*
- Völker József, a szerkesztő rettenetesen keres valamit a kéziratok között. Ildikó jelenik meg nála.*
- Völker *Felnéz.* Csak nem csináltál valami hülyeséget?
- Ildikó Dehogy, apukám. Csak tudod, úgy van, hogy Balogh tanár úr, aki a földrajzot meg a természetrajzot tanítja, kitalálta, hogy...
- Völker Ne lefetyelj már annyit, nem látod, hogy dolog van?
- Ildikó Nahát volt itt a régi időben egy szintársulat. Úgy hívták őket, hogy Kányádi Játszó Társa-

ság, és ennek az emlékére akar színházat alapítani.

- Völker Várj csak, Ildikó! Még egyszer!
- Ildikó Itt játszottak pont száz évvel ezelőtt.
- Volker És nekem, mondd mi közöm lehet ehhez az egészhez?
- Ildikó Az apukám, hogy írhatnál róla.
- Völker Most meg fogja és témát ad nekem! Mikor meg volt már írva a vezércikk és ebben az istállóban elhántták nekem! Akkor egy soha nem volt színi kerületi eseményről írok ünnepi megemlékezést?
- Ildikó Hát nem te írtad a múltkori számban, hogy tévednek, akik azt mondják, hogy a magyar kultúra kihal a nem magyar fajiságú és nemzeti érzelmű elem közreműködése nélkül?
- Völker Azt is írtam, hogy másnapra tiszta derült idő várható.
- Ildikó De írtál te mást is, apukám.
- Völker Ugyan mit?
- Ildikó Hogy az új generáció tagjai nem keresztleve-
lük jogán, hanem vitathatatlan tehetségük ré-
vén kerültek a színpadra és vannak ott ma is.
Hát hol vannak?
- Völker A Nemzetiben, Budapesten
- Ildikó És itt? Kányádon mikor lesz színház? Mert a Balogh tanár úr megteremtené.
- Völker Na és kik vannak benne?
- Ildikó Ne aggódj, apuci! Balogh tanár úr nevében „h” van, Nyárády tanár úréban ipszilon, és Karlóczay-Köves tanár úr nemesi előneve is valódi. Nem is szólva Völker Ildikóról fau-val.

- Völker És mit játszanátok?
- Ildikó Még bizonytalan. De szóba került a „Naplemente előtt”.
- Völker Ez jó. Ez nagyon jó. nem napihír gondolat. Vezércikk gondolat. *Elgondolkozik és már diktál is.* Múlt vasárnap ezen a helyen vezércikkben emlékeztünk meg a kulturális örökségváltásról, arról, hogy kisöpörték a nemzet színpadáról az ocsút. És lám, az odavetett szó is milyen nemes gyümölcsöket hozott! A kányádi gimnázium tanári karának egy része, valamint diákságának színe-virága újra letett valamit a nemzet asztalára. Ezekben az órákban, amidőn mindenki aggódva figyeli a híreket, nemzetét félti, adódott néhány fiatal és nem fiatal ember, aki elhatározta, hogy szavával felemeli a csüggedőt és erőt önt a bizonytalanba. Megalakult Kányádon a Játszó Társaság, amelynek tagjai egytől egyik keresztény, árja fajiságú emberek. Nemes célkitűzésüket mi sem példázza jobban, mint az, hogy első bemutatójuk Gerhardt Hauptmann „Naplemente előtt”-je lesz, – mint hírlik. Valamint Clausen tanácsos, azonképpen ez az ezeréves nemzet is az idő minden tapasztalattal felfegyverkezve, de acélos izmainak teljes birtokában fogja bebizonyítani, hogy fiatal, hogy örökéletű és, hogy legyőzhetetlen.

A szerkesztőségi íróasztal elsötétül, a tanterem kap fényt.

- Nyárády *Be, kezében a Kányádi Hírek. Az alapító tagok, Karlóczy-Köves nélkül vannak a színen. Hát ezt akartad, Sándor?*
- Balogh *Komoran. Nem.*
- Nyárády Ez lett belőle. Csak a híre, csak a szaga terjedt el és ez a riherongy Völker már tőkét is

- kovácsolt előle. *Ildikó kuncogni kezd.* Mit nevet, Völker? Nem olyan mulatságos!
- Ildikó *Egyre jobban elhatalmasodik rajta a nevetés.* Jaj, tanár úr! Tisztára, mint az osztályban!
- Nyárády Mit mond?
- Ildikó A tanár úr nem tudja, hogy riherongynak csúfolják? Mert ez a szavajárása.
- Nyárády *Dühös lesz.* Igen? Én azt hiszem, hogy maga túlságosan is éretlen ahhoz, hogy megértse, miről van szó.
- Balogh *Közbeveti magát.* Ildikó pontosan érti. Biztos vagyok benne.
- Nyárády Már hogy értené, amikor te sem érted.
- Balogh Én?
- Nyárády Van, amit értesz, de a lényegét, ... azt se te, se az a rihe... az a rohadék.
- Balogh Na! Mégis csak az apja!
- Nyárády Gyilkos. Majd szégyenli, majd letagadja még!
- Ildikó Nem. *Nagyon határozottan.* Már most szégyenlem. De letagadni nem fogom. Valahogy nem szokásom.
- Nyárády Ne haragudjon már, Völker kisasszony, de most az egyszer fogja be a csőrét! Nem maga az, akivel tárgyalok.
- Balogh Ildikó a Játszó Társaság teljes jogú tagja. Nem rekesztjük ki semmiből.
- Nyárády Nem kell mindent tudni.
- Balogh De kell.
- Nyárády Végeredményben mindegy. Nem árt, ha megtudja, hogy mialatt itt mi műkedveléssel játszadozunk, a pályaudvarról sorra indulnak a

vonatok. Nézd Sándor, téged nem ért meg a feleséged, de engem megért. És az én feleségemet elviszik, ha ki nem találunk valamit. Neked vannak rokonaid az Erzsike révén, a tanyán. Oda csak nem mennek ki nyomozni?

- Balogh Előbbre hozzuk a bemutatót.
- Nyárády Hát te teljesen hülye vagy! Ház azt hiszed, hogy ez ilyen egyszerű? Megnézi a darabot a városparancsnok és tilosra állítja a szemafort? Na, nem, ebből én kiszállok! Ki.
- Balogh keserűen. Link alak. Na, kezdjük, Ildi! Megleszünk valahogy nélküle is. *Felhúzza a huzogatós táblát, láthatóvá válik a görög templom.*
- „Majd megtudod, kiben kemény az indulat, legkönnyebben bukik s a vas, bár erős, s imént kohó tűzében izzott, láthatod, ridegségében legkönnyebben eltörik.”
- Ildikó Ez gyönyörű!
- Balogh Műsorváltás lesz, Ildike. Az „Antigoné”-t adjuk, ez nem nyalás. Kreon, a zsarnok olyan parancsot ad, hogy a természet törvényén erőszak tétessék, két halott ellenfelét nem engedi eltemetni. Már pedig én nem tűröm, hogy bárkin is erőszakot kövessenek el! A holtakat pedig el kell temetni. Hát ezért adjuk az Antigonét.
- Ildikó Értem.
- Balogh Érdekel ez téged?
- Ildikó Nagyon.
- Balogh És hiszel benne? Hogy használni tud?
- Ildikó Talán

- Balogh Nem kellett sokat töprengenem, amíg rájöttem a megoldásra. Ami nem nyalás. És végeredményben iskolai tananyag.
- Ildikó A tanár i úr... Mindig ki tud találni valamit.
- Balogh Nem mindig! Itt van például a Nyárády tanár úr felesége. *Kifakad*. Ebben a rohadt városban nem lehet elbújni! Aztán meg a szereposztás. Ki legyen Kreon, a zsarnok?
- Ildikó Karlóczy tanár úr. *Megint kuncogni kezd*. A lányok szerint az osztályban ő a legkreonabb a tanáraink közül.
- Balogh És nekem? ... Nekem nincs csúfnevem?
- Ildikó Dehogyan nincs. Van mindenkinek.
- Balogh Hogy hívnak engem?
- Ildikó Fontos ez?
- Balogh Érdekel.
- Ildikó Nem mondom meg.
- Balogh Miért? Nem szép?
- Ildikó Hát nem éppen.
- Balogh Becsületbe vág?
- Ildikó Nem. Hiúságba. *Rövid szünet után*. Megmondom, Sándor, *majdnem bácsit mond, de inkább lenyeli*, szóval Sándor, mert olyan hülyeség és tudom, hogy nem igaz. Kisasszonynak hívják a lányok.
- Balogh Miért?
- Ildikó Hát először is azért, mert pisis lányokat kisasszonynak hív.
- Balogh *Elneveti magát*. Ez bizony igaz. De ebben aztán semmi sincs, ami a hiúságomat sérthetné.

Ildikó A lányok ezt másképp gondolják. Úgy értik, hogy aki kisasszony, az már nem férfi.

Az osztályterem elsötétedik. Walther irodája kap fényt. Walther és Völker.

Walther Foglaljon helyet szerkesztő úr! Völker leül. A tárgyra térek. Mit tud a készülő szavalóestről?

Völker Hazafias szellemű tanfériak szervezik.

Walther Hogy érti azt, hogy hazafias?

Völker A lányom osztályfőnöke a rendező. Most mit mondjak róla? Lelkes, buta tanár. Azt hiszem, a lányom egy kicsit bele van habarodva

Walther Magánügy. De a szavalóest... Kányádon nem lesz közügy.

Völker Én nem értem, egy szavával elsöpörhetné ezt az egész játszadózó társaságot.

Walther Most mondtam ki ezt a szót. Értette, szerkesztő úr?

Újból az osztályterem kap fényt. Csak Ildikó és Balogh

Ildikó Hát ez zseniális! Visítani fognak. Jobb, mint az Antigoné! És két héten belül! Az aradi tizenhárom emlékére egy „Virrasztók est! „Ha mi alszunk, boldog Isten! Mozdulhat a tetszhalott!” Meg fog mozdulni. És ez több, mintha félszáz katonát rejtenél el, hidd el nekem, Sándor!

Balogh Én hiszek a szó erejében, Ildi. Közönségünk lesz, ha más nem, a gimnázium. És az Antigoné is meglesz. Nézd Ildikó, mikor én idejöttem, eladtam magam egy egzisztenciáért. Meguntam, hogy csak egzisztáljak. Élni akarok. Szabadon. felemelt fejjel.

Újra a Wehrmacht íróasztal kap fényt.

- Völker Erős a gyanúm, hogy ez a Balogh zsidó.
- Walther Minek ugrál? Ne ugráljon! Október hatodikán ne legyen semmi. Vagy, ha mindenképpen lenni kell valaminek, legyen dögunalom.
- Völker *Hangosan gondolkodik.* Mégse lenne az? Hí-
vassa be, be fogja vallani.
- Walther Én nem mocskolom be magam egy Baloghgal.
Ezt maga fogja elintézni, szerkesztő úr. Pa-
rancs.

A Wehrmacht asztalnál kialszik a fény. Völker átmegy a színen a szerkesztőségi asztalhoz. Diktálni kezd.

- Völker Néhány héttel ezelőtt ezen a helyen emlékez-
tünk meg a Kányádi Játszó Társaság megalakulásáról. Örömnünknek és előlegezett bizal-
munknak adtunk kifejezést, midőn arról írtunk
néhány sort, hogy a készülő bemutató, a
„Naplemente előtt” milyen szellemben fogant
és mit hivatott tükrözni. Meglepetéssel vegyes
megrökönyödés lett úrrá Kányád józan és ha-
zafias közönségén, mikor értesültünk róla,
hogy a Játszó Társaság első produkciója nem
a beharangozott színpadi előadás, hanem,
egy, a legjobb akarattal és minden borúlátás
nélkül is csak hevenyészettnek nevezhető iro-
dalmi est, egy október hatodiki megemlékezés
lesz. Azt hiszem fölösleges hangsúlyozni,
hogy dicső negyvennyolcas hagyományainkat
változatlan szellemben megőrizni kötelessé-
günk, de úgy érezzük, az is szent kötelessé-
günk, hogy felhívjuk rá a figyelmet, hogy
most, mikor a front már érezhető közelségben
húzódik, történelemhamisítás lenne az aradi
tizenhárom valódi, bár régi, és ez idő szerint
nem is égetően aktuális tragédiáját reflektor-
fénybe állítani. Különös hangsúlyt kap ez al-
kalommal a történelem, ha egy olyan réteg

képviselője használja eszközül, amely réteg a magyarság élet-halál harcát legfeljebb, mint szenttelen kibic szemlélte és inter duos litigantes tertius gaudet alapon, mint kezét dörzsölő hadiszállító gyarapította összeharácsolt vagyonát. Nem árulunk zsákban macskát, Balogh Sándor, a Kányádi Játzó Társaság ügyvezető igazgatója, – aki, zárójelben jegyezzük meg, a levetett kaftán helyett nemesi „h”-t akasztott a nyakába – akarja a Játzó Társaság ügyét megtorpedózni hihetetlenül ügyes, demagóg s hazafiasnak tetsző aknamunkájával. Azonban Kossuth Lajos kávébarna atillája alól is kilátszik a nemzetközi judeo-bolsevizmus lólába. Innen, erről a helyről figyelmeztetjük őt és társait, vigyázzanak, mert a nagylelkű megbocsájtás és türelem, amellyel eddig félreérthető és talán félre is értett tevékenységét kísértük, nem tart örökké. Graeca fides nulla fides! Timeo danaos! Videant consules!

A Kányádi Hírek szerkesztőségi asztalánál kialszik a fény, megint az osztályterem kap megvilágítást.

Balogh viharzik be az egyik oldalon, Ildikó a másik oldalról somfordál be. A szín közepe táján találkoznak. Balogh felkapja a lányt, körbekingőzik vele. Nagyon boldog.

Balogh Győztem Ildikó, győztem! Megcsókolja. Olvas-tad?

Ildikó *Leforrázva.* Mától kezdve félárva vagyok. A riherongynak igaza lett. Letagadom.

Balogh Hát nem érted? Diadal!

Ildikó Szégyen. Le nem lehet már mosni.

Balogh Mit szégyelsz? Hogy megtámadott? Hogy ilyen ocsmányul támadott meg? Meg kellene köszönni neki! Akarva sem csinálhatott volna

különb reklámot nekem! Most majd kiderül, melyikünk a kisasszony! Ki a férfi? Október hatodikán mi fogunk felakasztani tizenhárom németet. Vagy valaki a közönség közül.

Ildikó

Hát ez nem azt jelenti?

Balogh

Hogy a fenébe jelentené? A kutya ugat, a karaván halad. Ezt üzenem az apádnak.

Ildikó

Az újságba néz. És mi az, hogy kaftán? Tudtommal...

Balogh

Nem mindegy? Ha ez az ára, bevallom, hogy én vagyok a velencei mór.

Ildikó

A Riherongy az osztályban már a saját árnyéka volt. Azt hiszem, tényleg elvitték a feleségét.

Balogh

Kiszabadítjuk. *Ildikó a fejét ingatja.* Nem hiszed?

Ildikó

Ehhez nincs elég ereje a szónak.

Karlóczay-Köves

Besiet. Sándor bátyám, hát mit szólsz ehhez a förtelemhez? Én egy pillanatig sem kételkedtem benned, meg az ügyünk igazában, de most már tényleg tenni kell valamit.

Balogh

Végtelen nyugalommal. Teszünk.

Karlóczay-Köves

Legszívesebben már most lefújnám az egészet. Ha nem lenne az a látszata, hogy ennek a hullarabló Völkernek, *meglátja Ildikót,* pardon. Szóval nem lenne az a látszata, hogy a cikkben van valami. Addig rendben van, hogy nemzeti hagyományaink, meg vértanúink, de ennek olyan szaga van, hogy ez egy összehangolt akciónak a bevezetője. És, hogy még folytatása lesz. És ne felejtse el, Sándor, hogy te vagy az első vonalban és mögöttes ott az iskola, amelynek jó hírnevén nekem hivatalból örködnöm kell.

- Balogh Őrködj!
- Karlóczy-Köves Egyáltalán nem arról van itt szó, hogy én mit érzek, hanem, hogy te mit csinálsz, Sándor. Ez nem egy békebeli háború, amit te ismersz, ennek nincsenek határai és játékszabályai, de itt nekünk Kányádon olyan kivételes szerencsénk volt, hogy adódott egy Walther, aki legalább a saját játékszabályait betartja. Ha mi békén maradunk, ő is békén marad, ez az alapszabály, azt hittem, te érted. A cikk figyelmeztető lövés, és azt mondom, meg kell becsülni ezt a Walthert, mert a honfitársainak az a szokása, hogy többnyire keresztülfűrészelik az embert egy géppisztoly sorozattal, utána adják le a figyelmeztető lövést.
- Balogh Megijedtünk, mi?
- Karlóczy-Köves Nem akarok megdöglenni, olyan nagy bűn ez? Most, a tizenkettedik órában...
- Balogh Na látod, erről van szó.
- Karlóczy-Köves Azt hiszem, értelek. *Ildikóra néz.* Mondd, Sándor, ennek a kislánynak mi dolga van itt és most? Nem tudom elmondani, amit akarok, mert finomkodásra igazán nincs idő.
- Ildikó Mondja tanár úr, ahogy akarja. Én nem megyek ki innen. Nem hagyom egyedül Sándort.
- Karlóczy-Köves Sándort?
- Ildikó Igen, a Sándort. Erre volt kíváncsi a tanár úr?
- Karlóczy-Köves Ez csak úgy mellékesen tűnt fel nekem. De szemben az egész várossal, én nem vagyok pletykás. Egészen más baj van itt, Sándor, nagyon nagy baj. Ez a Völker pontosan tudja, hogy kibe és mikor haraphat bele. Jó volna megbeszélni a következő lépést egy okos em-

- berrel, de Imre csak kóvályog a városban, mint egy félőrült, és te sem vagy józan.
- Balogh Én?
- Karlóczy-Köves Te hát, vak, aki nem látja
- Balogh Ugyan, miért? Messzebb látok az orromnál, te is jól tudod.
- Karlóczy-Köves Hát itt a feneség, látod, ezt érzem én is, de az időt... az időt nem lehet átugrani, mint valami akadályt a lóversenyen. Téged pedig ugratnak.
- Balogh Engem? Kicsoda?
- Karlóczy-Köves Ez a csirke. *Kezdi elveszíteni a türelmét.* Neki mindennek. Ágyúnak, géppisztolynak, te pedig, mint az eszeveszett, rohansz mindenhová, aknamezőre, fogolytáborba, koncentrációs táborba! Én mondtam, hogy ez nem való a maga füleinek, kisasszony.
- Ildikó Én ugratom a tanár urat?
- Karlóczy-Köves Maga hát! Ha nem volna ilyen úrilány, megmondanám, miféle tempó ez. Így csak annyit mondok, hogy szégyelheti magát; anyányi korában lehetne magában annyi judícium, hogy nem lovallja bele a Sándort mindenféle felelőtlenésekbe. Pláne, hogy az apja is ilyen, tudhatná, hogy honnan fúj a szél. És hogy ugratja? Csak nem akarja azt mondani, hogy komolyan szóba áll egy emberrel, aki a tanára, nős ember, és ráadásul az apja lehetne?
- Ildikó Sándor, megengeded, hogy feleljek?
- Balogh Csak tessék!
- Ildikó Nahát Sándor tényleg az ideálom, erre jól rátapintott Karlóczy-Köves tanár úr, akinek a gimnázium, és ezen belül az én hírnevemen is

örködni kell. De nem olyan alpári értelemben, ahogy gondolja a tanár úr, hanem igenis az eszményképem, mert olyan akarok lenni, mint ő. Mert a Karlóczay-Köves tanár úr ép és egészséges ember, de felmenteti magát a katonaságtól, ezt még megértem, nem akar meghalni, most, a tizenkettedik órában, ahogy mondta. De meghalni senki sem akar, én sem, Nyárády tanár úr sem, és azt hiszem Sándor sem, pedig néha meglenne az oka rá, mint most is. De Karlóczay tanár úr nyugodtan oktatja a magyar irodalmat és történelmet egy olyan Magyarországon, amely már régen nincsen és valamit mégiscsak nekünk kellene tennünk, hogy újra legyen. De maga tanár úr tanít és éppen maga az, aki nekiugratja a tanítványait a halálnak ebben a szabályok nélküli háborúban. Nyárády tanár úr pedig... Csak siránkozni tud, hogy elviszik a feleségét, jaj Istenem, el kéne bújni valahova. De ameddig csak másokat, vagy mások feleségét vitték el, addig nem jutott eszébe más, csak a saját soha nem volt epilepsziája. És, ha például én mentem el mellette, esküdni mernék, hogy nem a saját felesége jutott eszébe, hanem az, hogy milyen jó lenne kipróbálni a tudományát rajtam. De az, hogy az árral szemben is lehet úszni, az csak egyetlen embernek jutott eszébe, ebben az egész sárfészekben, amelynek Kányád a neve.

Karlóczay-Köves Nahát, ez olyan gyönyörű tiráda volt, Ildikó, hogy kottázni lehetett volna. Nagy kár, hogy a valóság nem ilyen dallamos. Ne haragudjon, hogy most a saját szakmámból hozom a példát, de ha jól emlékszem Xerxes haragjában megkorbácsoltatta a tengert, mert a vihar megakadályozta, hogy átkeljen rajta. Jól

- megverte azt a kutya tengert, hanem azért a vihar nem ült el.
- Balogh Na látod. Azt hittem, hogy a hasonlat sántítani fog. Akárcsak te.
- Karlóczy-Köves Polyarthrithis chronica. Jó papír, legalább is addig, ameddig a sógorom a parancsnokságon van.
- Balogh De hülye vagy, most igazán nem erről volt szó. Mert, hogy jó az a hasonlat, csak fordítva. Jön a tenger és háborog. Angol, amerikai, orosz tenger. És hidd el, szemben Ildikó gyönyörű szavaival én igazán nem vagyok bátor ember. Ti vagytok bátrak, én gyáva vagyok. Nem merek szembeszállni azzal a tengerrel. Mit kell nekünk megvárni, amíg felszabadítanak? Nem tehetünk mi is egy lépést a saját érdekünkben? És még én nem vagyok józan!
- Karlóczy-Köves Van benne valami. De hát mit tehetünk? Itt a nyakunkon Walther mind egész hadával.
- Balogh *Elveszti a türelmét.* Mit? Hogy mit, te fafejű, a keserves istenit, hát én magyarázzam el neked negyvenen túl, az alig harmincasnak? Úgy látszik, neked a fejed is sánta.
- Karlóczy-Köves Tessék, nyilatkozz! Mit?
- Balogh Hát még csak nem is sejtet, hogy mire kellett nekünk ez az egész Kányádi Játszó Társaság? Harcolni.
- Karlóczy Köves Te egészen megvesztél Sándor. Mondjon neki valamit, Ildikó, ez fejjel megy a falnak.
- Ildikó Csodálatos vagy, Sándor. Én értelek.
- Karlóczy Köves Egy kézigránát végez az egész Kányádi Játszó Társasággal.

Balogh Az a gránát most a mi kezünkben van. És robbanni fog!

Fényt kap a Wehrmacht iroda. Walther töpreng, azután dönt

Walther Az élesedő hadi helyzetre való tekintettel valamint a sajtóban szellőztetett ismereteim alapján a tervezett október hatodiki megemlékezést betiltjuk. Balogh Sándor személye a Kányádi Játzó Társaság élén különben sem kívánatos és az egész vállalkozás létjogosultságát kérdésessé teszi.

Karlóczy-Köves A Kányádi Játzó Társaság eztán az én vezetésemmel működik tovább. Az előadások hazafias és szövetségi szelleméért én szavatok.

Walther Miért, ki maga?

Karlóczay-Köves Karlóczay-Köves Zoltán, a gimnázium igazgatóhelyettese. A színelőadást megtarthatjuk?

Walther Az ellen nincs kifogásom. Mikorra tervezik?

Karlóczay-Köves Október közepére.

A teljes színpadon khúny a fény.

2. kép

Maga a csupasz színpad, itt folyik majd az Antigoné bemutatója este. Most, október 15-én, délelőtt teljesen üres. Később egy körfüggöny takarja majd, de egyelőre csak a jelzett színpad látszik, néhány hevenyészett bútordarabbal a járások között. Erzsi jön be, mély lélegzetet vesz, körbejártatja a szemét a színpadon, majd a nézőtéren is.

Erzsi „Mit vársz tehát? Amint nekem minden szavad terhemre van, s míg élek, csak terhemre lesz, mit én még mondhatok, neked sem tetszik az.”

Balogh *Besiet.* Erzsi! Mit keresel te itt?

Erzsi Mindig azt mondod, hogy nem veszek részt a dolgaiban. Gondoltam, benézhetek. Mit gondolsz, nekem nem tetszik? Megfiatalodtál tőle, Sándor és ennek csak örülni lehet.

Balogh És az idézet?

Erzsi Jaj, hát az megragadt. Szeptember közepe óta magoltatod minden szereplőddel, az iskolában, otthon... csak a fülembé mászott. Eljártszottam a gondolattal, mi lenne, ha... ha belém is úgy belém bújna az ördög és azt találnám mondani, megtanultam az egyik szerepet, hadd játsszam el!

Balogh *Kicsit idegesen.* Nagyon szép.

Erzsi „Itt is dicsérnének szívük szerint ezek, ha félelem nem volna a nyelvükön lakat. A zsarnokság viszont könnyebben boldogul. Amit csak kedve tartja, mondhat és tehet.”

- Balogh *Még idegesebb.* Nagyon szép, mondanám, de azt is mondanám, hogy késő. A dolog már összeállt. Ha valamelyik szereplő megbetegszik, nem mondom, akkor nagyon örülnék annak, ha beugranál. Hála Istennek mindenki egészséges.
- Erzsi Ne izgasd magad, kisöreg! De azt ugye megengeded, hogy drukkoljak neked?
- Balogh Muszáj engem kisöregnek hívni?
- Erzsi Nem vagy az? Én szép kis öregem. *Felsőhajt.* Vajon lesz-e a kányádi gimnázium nagy öregje?
- Balogh Nem ambicionálok.
- Erzsi Hát mit ambicionálsz?
- Balogh Hogy szabad hazámban követhessem természetes hajlamaimat.
- Erzsi Úristen, mekkora közhely!
- Balogh Az igazság néha közhely formában a legigazabb
- Erzsi Ez a második! Most én szavaljam el, hogy az én konyhám azért fényes, mert az uram nagyon kényes?
- Balogh Nem szükséges. Ha igazán drukkolsz nekem, akkor most szépen hazamész és ma kivételesen kitűnő ebédet főzöl, hogy ne üres gyomorral menjek este a bemutatónak. Azalatt meg én is lepróbálhatok.
- Erzsi Hát mi vagy te? Szabó? Hogy még egy utolsó próba kell? Azt mondtad, a dolog összeállt. *Majdnem kedvesen.* Sándorkám, hadd nézzem meg a főpróbát! Olyan kíváncsi vagyok!
- Balogh Ne haragudj, nem. Zavarná a szereplőket is.

- Erzsi Az ebéd már éjfélkor megvolt.
- Balogh Akkor sem. Engem zavarna. Bevallom.
- Erzsi Mégis, hogy tehetném valahogy hasznossá magam? Megvarrnám a jelmezeket.
- Balogh Megvarrni késő lenne, ráadásul meg teljesen szükségtelen. Minek egy görög drámához jelmez? Lepedőkben játszunk.
- Erzsi *Elneveti magát.* Nem lepedőkön szeretnél játszani az Ildikóddal, te selyma?
- Balogh *Nevet, de kicsit idegesebben.* Nincs kizárva.
- Erzsi Súgótok van? Ügyelők?
- Balogh Na látod, az lehetnél. Ügyelő. Tudod, mi a dolgod: figyeled a színpadot, és amikor kell, kilököd az épp soron következő szereplőt. *Ol-dódik.* Látod, milyen hasznos is tudsz lenni?
- Erzsi *Könnyekkel a hangjában.* És mégse tudsz megbecsülni.
- Balogh *Visszafojtott feszültséggel.* Erzsike, ma, éppen ma szeretném megőrizni a nyugalمامat. Nagyon nagy szükségem van rá.
- Erzsi Nem válaszoltál.
- Balogh Nem kérdeztél semmit.
- Erzsi Pedig kérdeztem; azt kérdeztem, hogy miért nem becsülöd meg az én rengeteg munkámat, azt, hogy emberi környezetet tudok teremteni még ilyen időkben is a fennkölt gondolataidhoz, háttérnek.
- Balogh Hát azért, kedves Erzsi, mert ilyen időkben nem a háttér a legfontosabb.
- Erzsi De kell. Most festik, ragasztják.

- Balogh Nem kell. Az iskolában a fekete táblára rajzol-
tam a görög templomot háttérnek. elég volt.
Ide még tábla sem kell. Bőven elegendő, ha
az ember megszólal. Nem kell hozzá a saját
hangja sem. Beszél helyette az öreg görög.
- Erzsi „Ilyen teherhez ifjabb vállakat keress,
biztos halálba menni senki sem bolond.”
- Balogh Szóval azt mondod, öreg vagyok.
- Erzsi Nem, édesem. Ügyelői tisztemet teljesítem.
Elhangzott a végszó, színpadra löklek.
- Rádióhang Ma már minden józanul gondolkodó előtt két-
ségtelen, hogy a Német Birodalom ezt a há-
borút elvesztette. A hazájuk sorsáért felelős
kormányzatok le kell, hogy vonják ennek a
következményeit, mert amint ezt a nagy ál-
lamférfi, Bismarck mondotta, egyetlen nép
sem áldozhatja fel magát a szövetségi hűség
oltárán. Történelmi felelősségem tudatában
meg kell, hogy tegyek minden lépést abban
az irányban, hogy a további felesleges véron-
tást elkerüljük. Olyan nép, amely egy már el-
vesztett háborúban szolgálékúséggel idegen
érdekek védelmében utóvédharcok színterévé
engedi tenni apáitól örökölt földjét, elveszteni
a világ közvéleménye előtt a megbecsülését.
- Balogh *Felordít.* Mit mondtam! Gyerünk!
- Kivágtat, mögötte kisomfordál a felesége.*
- A szín pár másodpercig üres, aztán megjelenik Ildikó és utána az
apja.*
- Völker Hát már te is megvesztél?
- Ildikó Nem érdekelsz apám. Egy kis veszettséghez
mindenkinek joga van, nekem is. Te mostaná-
ig éltél ezzel a jogoddal. Edd meg, amit főztél.

- Völker Te agyalágyult, te! Hát azt hiszed, hogy csak velem fogják megetetni?
- Ildikó Velem aztán biztosan nem.
- Völker Aztán miért nem?
- Ildikó Nem én lebzseltem a Wehrmacht parancsnokságon éjjel-nappal.
- Völker És az rá van írva arra a gömbölyű pofikádra, mi? Na, de én is elég hülye vagyok, ahelyett, hogy adtam volna neked két egyformát, itt könyörgök neked, hogy édes, drága kislányom, gyere velem, gyere az anyáddal, ne várjad be, míg végigmegy rajtad egy század katonaság, nem lesz az jó neked.
- Ildikó Mondd, apuci, a Bánatos utcát is evakuálták?
- Völker *Lekever neki egy pofont.* Így nem beszélhet egy lány az apjával. Nesze, most megkaptad.
- Ildikó *Könnyes szemtelenséggel.* Merthogy nagyon régen nem lehetett már dolgod nővel. Csak egyre tudsz gondolni.
- Völker *Nagyon dühbe jön.* Úgy látszik, hiányzik a párja. Te hígagyú, te! Mit gondolsz, jön a muszka és rögtön elkezd disztíngválni, hogy a szép kislányokat kihagyja, mert neki a ronda öregasszonyok kellenek? Na, nézd, én adok egy órát. Azalatt az anyáddal összecsomagolunk, addig utolérhetsz. Ha nem, hát nem. Felnőtt nő, maga dönt a sorsáról. *Kivágtat.*
- Balogh *Visszajön.* Ildikém, kerestelek már égen-földön, mindenhol.
- Ildikó Tizenegykor főpróba. Most annyi van.
- Balogh Hallottad a proklamációt?
- Ildikó Igen.

- Balogh Apád persze csomagol.
- Ildikó Süllyed a hajó, a patkányok menekülnek.
- Balogh Ildikém ...
- Ildikó Hallgatlak. *Nagyon melegen.* Mondd!
- Balogh Ildikó, ugye te nem hagysz cserben engem? Most minden úgy össze van zavarodva, az emberek nem tudják, hova kapjanak. De te vagy rá a tanú, hogy én tudom, mi az igazság. És most a győzelem kapujában félek, hogy összeomlik az a kapu és maga alá temet. Apádnak menekülnie kell és jobban is teszi, ha elmegy, mert itt ízekre tépik, a front már nincs harminc kilométerre sem, most mondanánk ki azt a szót, ami fegyverbe és szabadságba szólítaná Kányád népét és akkor te apádékkal elmész és nincs, aki hangját odakölsönözze, a szép fiatal és erős hangját az én sok hallgatásban elrekedt szavaimnak, illetve a görögnek, na de mindegy. Én mondtam magamról, hogy gyáva vagyok, be akarom bizonyítani, hogy nem vagyok gyáva, de ez nélküled nem megy. Nincs kinek és nincs minek. Kisasszonynak csúfoltak és én be akarom bizonyítani, hogy férfi vagyok.
- Ildikó Sándor, én veled maradok. És a tiéd leszek. Mindenki az orosz katonákkal riogat. Hát fenn kellene tartanom magam egy részeg őrmesternek? Te vagy a legcsodálatosabb férfi a világon, vedd el magadnak, ami a tiéd.
- Erzsi Nem győztelek kis angyalom várni... Elhúl az ebéd... *Észreveszi a párt, visszahúzódik.*

A színpad elsötétedik. Mire újra fényt kap, a körfüggöny be van húzva, de a kulisszák mögé látni. Ott adja Balogh a szereplőknek, így Ildikónak is utolsó utasításait.

- Balogh Amikor ott tartasz, hogy
„Mivel hazája és az ősi Istenek
ellen hozott hadat...”
akkorra fel kell forrjon a nézőtér. Ez lesz a jel,
a felkelés jele.
- Kovácsné *Megjelenik a nézőtéren, a helyét keresi. Par-*
don. Pardon. Azt hiszem, ideszól.
- Bierbauerné *Már ül az egyik széken, a szomszéd hely üres.*
Üljön csak le, Kovácsné! Na, kíváncsi vagyok,
mi lesz belőle.
- Kovácsn Miért, mit hallott, Bierbauerné? A maga gye-
reke is benne van a színdarabban?
- Bierbauerné Én aztán le is törném a derekát annak a caf-
kának, ha színdarabba akarna menni! Még
nézni is utálat, nemhogy csinálni!
- Kovácsné De Bierbauerné, maga okos asszony. Nem
lehet olyan műveletlen, hogy komolyan
mondja!
- Bierbauerné A legkomolyabban mondom. De nekem nem-
csak a darabbal van bajom. Hanem a két fő-
szereplővel. Hallotta?
- Kovácsné Mit kellett volna hallanom?
- Bierbauerné Hát nem tudja? Képzelve, itt ma délelőtt, a
főpróbán. Letérdelt az a komoly tanár az előtt
a repedsarkú előtt és úgy könyörgött neki.

*A színpadon némajáték: Balogh letérdel, a szívéhez kapja a ke-
zét, a mellét veri, sír, fenyegetőzik, revolvert szegez előbb a sa-
ját, majd Ildikó melléhez, a lány előbb kineveti, aztán megijed,
legyint, előbb a kezét, azután a karját engedi át a férfinak. Las-
san lecsúszik róla a lepedő, már meztelen. Megjelenik Erzsi is, ő
is a némafilmek modorában játssza el a felháborodott hitvest,
aztán botot ragad, és azzal kergeti ki a meztelen lányt a színpad-
ról.*

- Bierbauerné Így történt, Kovácsné, szó szerint. És, most képzelje, ezek után, mintha mi sem történt volna, kiállnak szerepelni. Ezeknek nincs bőr a pofájukon.
- Balogh *Belekapaszkodik a körfüggöny szélébe.* Meghalok. elsüllyedek. Inkább vittek volna ki a frontra. akárhová! Én állat, én marha, ökör, ló! Kisvárosban elkezdni valami nagyot! Amikor az istenük a pletyka! Inkább életfogytiglani börtön, de magánzárkában, csak nem ezekkel összezárva! Mit törődnek ezek, azzal, hogy Krisztus a keresztfán miért halt meg? Ők még mindig Mária szüzességét firtatják. Nem Antigoné kell ezeknek, hanem Kreon, nem szabadság, hanem börtön! Istenem, hogy ide kellett rohadnom! Hogy tévedhettem ekkorát? Hogy ebben a disznóólban legyen moslák az én szavaimból, gondolataimból, szerelmemből? Perceken belül elkezdődik és be is fejeződik a második világháború legnagyobb kányádi csatája, de hogyan bocsátkozzam ütközetbe, ha kihúzták belőlem a gerincet?
- Ildikó *Elsuhan Balogh mellett, egészen könnyű csókot lehel rá, aztán kiáll a színpadra.*
- „Isméné, testvér, egy szív, egy lélek velem, ismersz-e bajt, mit Oidiposz atyánk után kettőnkre, kik még élünk, nem halmozna Zeusz?
Mert nincs átok és nincsen fájdalom, nincs becstelenség és nincsen megcsúfolás, amit ne látnánk rajtunk teljesedni be.”

Sötét.

Vége az első résznek

MÁSODIK RÉSZ

A szín a csupasz színpad, mint az első rész második képében. Egy hosszú asztal van középen, székekkel, a háttérben pedig egy kerevet.

- Walter *Besiet, szovjet egyenruhában van. Már egészen más Walter, ő a felszabadító és igazságtevő. Ez a helyiség is jó lesz. Nagy örömmel szolgál, hogy Kányád vértelenül került a szövetségesek kezére, hanem azért a vizsgálatot meg kell tartani.*
- Karlóczy-Köves Természetesen, főhadnagy úr. végeredményben itt atrocitások történetek, becsületes hazafiakat hurcoltak meg a rémuralom napjaiban. És, ha már ebben a helyiségben vagyunk, hadd hangsúlyozzam, milyen jól választottak önök, mikor a vizsgálat színteréül éppen ezt a helyiséget jelölték ki.
- Walter Ugyan miért?
- Karlóczy-Köves Mert Kányád, talán erről a szövetségesek nem bírtak tudomással, vértelenül, de korántsem véletlenül került a kezükbe.
- Walter Tényleg? És mi köze ennek a helyiséghez?
- Karlóczy-Köves Mint látni tetszik, ez a terem a helyi kultúregyesület nagyterme volt. Október 15-én ebben a teremben volt a Kányádi Játzó Társaság bemutatója. Amely a fegyveres ellenállás kirobbantója lett volna, ha önök, illetve a nyilas puccs közjátéka... na szóval mindegy, amely a helyi ellenállás fedőszerve volt. *Szerényen.* Magam is kivettem belőle a részem.
- Walter Ez érdekes. No, majd kiderül ez is. A tárgyalás ugyebár nyilvános, az ítéletet a nép egyszerű képviselői is segítenek megfogalmazni.
- Karlóczy-Köves Igen is kérem.

Bevonulnak Kovácsné és Bierbauerné, mint a nép képviselői a tárgyaláson

- Walter Most, hogy a város a szövetségesek kezébe került, mindenkinek számot kell adnia a tetteiről, ahogy önök is nagyon jól tudják. Ez ugyan nem a harag napja, de mindenesetre az ítéleté, bár azt is meg kell mondanom, nem az utolsó ítéleté. Én nem vagyok Úristen, hogy megítéljem az eleveneket meg a holtakat, de a halottak igenis arra köteleznek, hogy az elevenek fölött is pálcát törjünk, mert bizony nemegyszer kiderült az is, hogy valaki más embertársa életének vagy az ügy elárulása árán mentette meg magát.
- Karlóczay-Köves Bizony főhadnagy úr. Sajnos.
- Walter Azt mondja, atrocitások történtek. Áldozatok voltak?
- Karlóczay-Köves Sajnos, főhadnagy úr.
- Walter Akkor azok valakinek vagy valaminek az áldozatai. Ki fogjuk deríteni. *A nép képviselőire néz.* Meg kell esküdniük, hogy harag és elfogultság nem vezeti önöket. Van bibliájuk?
- Karlóczay-Köves *Egy könyvet vesz elő.* Tessék.
- Walter De hát ez a fővárosi telefonkönyv!
- Karlóczay-Köves Ezt sem ismerik.
- Walter Legyint. Asszonyom...
- Bierbauerné Esküszöm, ráteszi a kezét a telefonkönyvre, hogy az az asszony, Kovácsnéra mutat, együtműködött a megszállókkal.
- Kovácsné Még ő beszél! Hát tetszik tudni, hadbíró úr, hogy hogy hívják? Bierbauernének. Ez azt hiszem elég.

- Walter Nem tesz a név semmit kérem. Az én nevem például Walter. Ha jól tudom, a német városparancsnokot, aki olyan készségesen tette le a fegyvert, ugyanígy hívták. Egyébiránt majd kivizsgáljuk ezt is. *Karlóczy-Kövesnek*. Érdekes, milyen gyorsan szaporodnak az ügyek. Még konkrét vád el sem hangzott, érdemi tárgyalásba bele sem kezdtünk, máris a két népképviselő vizsgálata vár lefolytatásra. Mert az is leszűrt tapasztalatom, hogy mindenki önvédelemből vádaskodik. Hogy klasszikus tömörséggel fejezzem ki magam, bizonyos történelmi helyzetekben mindenki gyanús.
- Kovácsné Esküszöm, hogy harag vagy elfogultság nem vezet a tárgyalás folyamán. *Sziszegve*. De magára, Bierbauerné, még visszatérünk.
- Walter Na, térjünk a tárgyra! Hogyan is kezdődött?
- Rádióhang A magyar nemzethez intézett 1944 október 15-i kiáltványomat ezennel semmisnek nyilvánítom és megismétlem a magyar vezérkar főnökének a csapatokhoz intézett parancsát, mely a harc elszánt folytatását rendelte el. A súlyos hadi helyzet megköveteli, hogy a honvédhadsereg dicsőséges hírnevéhez méltóan védje hazáját. A Jó Isten vezérelje a honvédséget és Magyarországot a jobb jövő útjára.
- Walter Rajta vagyunk. Voltak a nyilas puccsnak áldozatai?
- Bierbauerné Az a rengeteg deportált.
- Walter Asszonyom, azt nem itt, Kányádon döntötték el. Nem marad büntetlenül. Csakhogy mi itt konkrét ügyeket vizsgálunk.
- Bierbauerné Azok konkrét emberek voltak.

- Walter Sor kerül rá. A vizsgálatból pontosan kiderül, hogy ki miért és mennyiben felelős. A deportáltakon kívül?
- Karlóczay-Köves Egy tanártársam. Bizonyos Nyárády Imre. Pedig epilepsziás is volt szegény.
- Kovácsné És a kislány. Völker Ildikó.
- Walter A nyilas lánya? Az biztosan evakuálta magát az apjával.
- Kovácsné Nem lehet.
- Walter Már miért ne lehetne?
- Kovácsné Azért kérem, mert azon az éjszakán, amikor az idősebb Völker elhordta az irháját, az a kis bűdös összeszúrta a levelet Balogh tanárral.
- Walter Ez azért túlzás.
- Bierbauerné Az egész város beszélte.
- Walter Balogh Sándort fogjuk kihallgatni először. Kikiált Balogh Sándor!
- Balogh *Be.* Tessék, főhadnagy úr!
- Walter Megállapítást nyert, hogy az eltűnt Völker Ildikó a nyilas puccs egyik feltételezett áldozata az ön társaságában töltötte utolsó kányádi éjszakáját. Igaz ez?
- Balogh Igaz.
- Walter És ön látta utoljára.
- Balogh Nem tudom, kérem. Tény, hogy együtt töltöttük az éjszakát.
- Walter Hol?
- Balogh Itt kérem. Ezen a színpadon
- Walter Elcsábítani egy fiatal lányt? A tanítványát?

Balogh Beleszerettem és szeretett ő is. Agyon voltam gyötörve, a kányádi felkelés botrányba, sőt nevetségbe fulladt és meg akart vigasztalni. Ez teljes mértékben sikerült is neki. Ezért olyan furcsa és megmagyarázhatatlan a számomra, miért történt, hogy egy olyan csodálatos éjszaka után egészen váratlanul kapta magát és eltűnt. Akkor láttam utoljára.

A színpadnak az a része, ahol az asztal áll, elhomályosul, a kerevet kap fényt. Balogh ül, az ölében Ildikó fekszik, simogatja a lány haját.

Balogh Ma sem értem, most sem tudom felfogni. Ilyen nagy ajándék! Annyi kudarc után! Én drága kis csibém! Tegnap este, a botrány után én azt hittem, csak felakaszthatom magam. Nem akartam hazamenni. A fák is ujjal mutogattak rám. Itt megy a vén marha, vagy még inkább a vén kecske.

Ildikó Hát ezért. Lássa meg a világ, hogy igazat hazudott. Neked is jól esett, meg mit tagadjam, nekem is. A sok rohadt vénasszony! Legalább odaragadnak a padra, ha már rólunk folyt a pletyka, látod, milyen jó ötletet adtak nekünk?

Balogh Hát, ami éppen azt illeti, az a jó ötlet éppenséggel nekem is eszembe jutott. Elég volt rád néznem, kis boszorkány.

Ildikó Az angol férfiak ilyenkor azt kérdezik: most már jól érzed magad, drágám? De én jól érzem magam.

Balogh Honnan tudod?

Ildikó Viszonyom volt a walesi herceggel. Nem tudtad?

Balogh Nem is tudom, hogy itt járt.

- Ildikó Még most is itt van. Annak az ölébe hajtom a fejem. *Boldogan, büszkén*. Különb vagy, mint a walesi herceg, ő beleszületett a rangjába, te kivívtad magadnak.
- Balogh De aranyos vagy, kis boszorkány!
- Ildikó És ráadásul milyen vad vagyok! *Hosszú csók*. De most aztán tényleg beszéljünk!
- Balogh Tényleg, azzal ültünk le ide a színpad mélyére, hogy beszélgetni fogunk. Én a múlttól, te a jövőről. Kinek mije van.
- Ildikó Hát akkor mesélj!
- Balogh Miről?
- Ildikó Akármiről. Te annyi mindenről tudsz, drágám!
Hosszú, kínos csönd.
- Balogh Mi érdekelne?
- Ildikó A fiatalságod. A kalandjaid. A férfiakkal annyi minden történik. A nőügyeid is.
- Balogh Édeském, nekem nem nagyon voltak kalandjaim. Kisvárosban nem lehet.
- Ildikó Egyetemista korodban? Akkor sem volt egy futó kalandod sem? egy utcai nő?
- Balogh Volt egy. Nagyon kiábrándító.
- Ildikó Meséld el mégis!
- Balogh Ha annyira akarod. Képzeld, közben újságot olvasott. *Majdnem türelmetlenül*. Nekem te voltál a legnagyobb kaland. Te, meg a Játzó Társaság.
- Ildikó Akkor legalább hazudj valami érdekeset. A férfiak szeretnek lódítani.
- Balogh Ezt meg ki mondta neked?

- Ildikó Magamtól jöttem rá.
- Balogh Az igazi férfi nem hazudozik.
- Ildikó Te sem füllentettél soha?
- Balogh Kis dolgokban sajnós ezerszer. De nagy dolgokban... soha.
- Ildikó Megmondtad Erzszi néninek, hogy szeretsz? Ez elég nagy dolog.
- Balogh Rájött magától. Nem kellett megmondani
- Ildikó És ez nem hazugság.
- Balogh Nem.
- Ildikó Hát?
- Balogh Tapintat. Elég nagy fájdalom megtudni is.
- Ildikó Nézd, Sándor, engem nagyon érdekel valami, azért faggatlak. Kíváncsi vagyok,
- Balogh Aki kíváncsi, hamar megöregszik.
- Ildikó Ne legyél már annyira tanár úr, a fene egyen meg! Tudni akarom..., ha történetesen tizenhat éves volnék és szőke, a hatodik á-ból és a slágerből és te lennél a zongoratanárom... , szóval, ha nem lennék ógörög lepedőbe csavarva, hanem, csak úgy, ahogy az Isten megteremtett, csak, mert felébresztettem a vágyadat, akkor is megszereztél volna magadnak?
- Balogh Nem. Csak azért nem okoztam volna ekkora fájdalmat. Legyőztem volna a kísértést. Már volt ilyesmire példa az életemben.
- Ildikó Tényleg? Kicsoda?
- Balogh Most ne tegyél úgy, mintha te is a Kovácsnék színvonalán lennél! Ne kérj neveket, úgysem

emlékszem rájuk, és neked sem mondanának semmit. Régi osztályokból régi lányok.

Ildikó

Kár.

Balogh

Megmondtam. Egy férfi nem hazudik, és nem fecseg.

Ildikó

Szeretnélek megismerni.

Balogh

Azt talán lehet máshogyan is. Beszélek én magamról! Van, aki nem veszi észre az ajándékot, ha kapja. Van, akinek nem kell az ajándék. Én talán ilyen vagyok. Nekem gyönyörűséget okoz, ha megharcoltam érte.

Ildikó

Ez szép. De még mindig nem válaszoltál nekem.

Balogh

Azt hiszem, egyenesen és kertelés nélkül nemet mondtam.

Ildikó

Mire?

Balogh

Mire, mire? Megmondtam, azt a gyönyörű ajándékot, amit tetőled kaptam, én kiérdekeltem és erre büszke vagyok. Másképp nem kellett volna.

Ildikó

Nem ez érdekelt

Balogh

Hát?

Ildikó

Az, hogy el tudod-e lökni magadtól a múltat, amikor a jövőt választod?

Balogh

Nem, de hát miért kell azt?

Ildikó

Ha engem vállalsz, őt nem vállalhatod.

Balogh

Tiszta sor.

Ildikó

Hát akkor?

Balogh

Mit akarsz hallani?

- Ildikó Hogy csak velem vállalsz közösséget és senki mással.
- Balogh Jaj, édes Istenem, hát persze. Eddig is csak te kellettél, mindig, mindenkiben és mindenben téged kerestelek. És megtaláltalak. Nem kell nekem most már az égvilágon senki és semmi, csak te.
- Ildikó És a Játszó Társaság?
- Balogh Az sem. Csak te kellesz.
- Ildikó Hát akkor miért tetted?
- Balogh *Egyszerűen.* Miattad.
- Ildikó *Megkövülve.* Miattam?
- Balogh *Nagyon egyszerűen, csöndesen.* Igen, miattad. Ott nőttél fel a kezem alatt. Lettél kislányból nagylány, nagylányból nő. Elmosolyodik. Asszony. És csúsztal ki kezemből. Pedig abban az utálatban, ami Kányád, abban a fürtelemben, ami Kányádon belül a gimnázium, ezen az alföldi tájon te voltál a Vezúv. Születő vulkán, perzselte maga körül a levegőt. Hát persze, hogy tüzet fogtam én is és akkor egyszerre felnőttél és elvonták tőlem a levegőt. Nemcsak az égéshez valót, hanem az élethez elegendőt is. És közben nőttél és én pánikba estem. Leérettségizel, férjhez mész, egyetemre vagy külföldre küld az apád. Én meg szépen lassan belemocskolódom a kányádi latrinák világába, mert itt még tisztességes csatorna sincs, ami gátat szabhatna a szennynek. Nem tudtam ezt Ildikó, a bukásig, a mai hajnalig, amely nekem ajándékozott téged. Nem is vallottam volna be soha magamnak, se neked, ha nem faggatsz és ki nem bukik belőlem, hogy én igenis megharcoltam érted, ezzel az őszinteséggel, ezzel a nyílt beismerés-

sel vívtam a legelkeseredettebb csatát. Mit érdekel engem, hogy miféle külső szabadság hiánya vesz engem körül, amikor veled együtt meg tudom teremteni a magam belső felszabadulását? Nem érdekel, soha sem érdekelt.

Ildikó De hát a többiek?

Balogh Nem érdekelnek. Cserbenhagytak, lássák, mire mennek nélkülem.

Ildikó Ők?

Balogh Igazán, többet nem lehetett volna tenni értük, mint amit én tettem.

Ildikó *Felpattan.* Hol a ruhám? *Felkapja a ruháit, villámgyorsan belebújik.* A színpad kijáratánál még visszaszól. Ha impotens lettél volna, ahogy a lányok mesélték, jobban meg tudnám érteni.

A színpad sötétségbe borul Majd újra előnti a fény.

Balogh Egyedül. Ki érti ezt?

A színpad egyik bejáratánál megjelenik Völker teljes nyilas díszegyenruhában. Mellette Karlóczy-Köves, neki csak egy Árpád-sávós karszalag jutott, de nagyon fel van fegyverkezve ő is.

Karlóczy-Köves Mit gatyázunk vele Völker testvér? Falhoz állítani és kész!

Völker Nem olyan egyszerű!

Balogh *Döbbenten.* Zoltán!

Völker Amíg él, addig tud beszélni. Rárivall Baloghra. Hol a lányom?

Balogh Mit tudom én.

Völker Na, ne vicceljünk, tanár úr, nincs időm.

Balogh Fél az újabb fordulattól, mi?

- Völker Eh, hát mit magyarázodom én? A nyilas Számonkérő Szék megkezdte tárgyalását. Jelen vannak: Völker József, a Hungarizmus kányádi nagytanácsának elnöke és Karlóczy-Köves Zoltán, jegyző.
- Karlóczy-Köves Te élvezni akarod.
- Völker Naná! Majd meglátod barátocskám, hogy fog összeesni az a szívtipró Donzsuán.
- Balog Huan.
- Völker Mi?
- Balogh Don Huan. Ennyit illik tudni egy szerkesztőnek.
- Karlóczy-Köves *Kiszól.* Hozzák be!
- Két pribék bevonszolja Nyárádyt*
- Völker Nyárády Imre.
- Nyárády *Rendkívül fél.* Igenis.
- Völker Megállapítást nyert, hogy maga kitörő örömmel fogadta a békeproklamáció hírét. Továbbá, hogy részese volt a Kányádi Játzó Társaságnak, amely hangulatot próbált kelteni a Német Birodalom és annak végső győzelme ellen.
- Balogh De szerkesztő úr...
- Völker Ráordít. Nem a maga kihallgatása folyik! Akkor beszélj, ha kérdeznek!
- Balogh *Méltósággal.* Nem emlékszem, hogy pertut it...
- Völker Kuss! Ezt jobban érti? Nyárádinak. Szóval megállapítottuk, hogy maga volt az egész Játzó Társaságnak a lelke.
- Nyárády Dehogy! Én elejétől kezdve...

- Völker Maga hát! Kezdettől fogva kavarta, egészen a botrányos előadásig.
- Nyárády Ott sem voltam.
- Völker Hát hol volt?
- Nyárády A pályaudvaron. Szerettem volna még egyszer látni szegény feleségemet. De akkor már az a vonat elment.
- Völker *Lecsap.* Na, kérem szépen, helyben vagyunk. Nyárády Imre, a gimnázium tanára, magát a szabotázsakció előkészítéséért és végrehajtásának kísérletéért golyó általi halálra ítéljük, a hungarista mozgalom és a Kárpát-Duna Nagyhaza nevében. Bár nem szükséges, az ítéletet meg is indokoljuk; mialatt folyt a botrányos előadás a nagyteremben, amely a figyelem elterelését szolgálta nagy sikerrel, maga fondorlatos módon előkészített tervének megfelelően kiment a vasútra és ott megpróbálta a vasúti pályát megrongálni. Fellebbezésnek helye nincs. Kivinni!
- A két pribék kivonszolja Nyárádyt. Kintről lövések zaja.*
- Völker Na, látja, mi így szoktunk beszélni. Hol a lányom?
- Balogh *Hallgat.*
- Karlóczy-Köves Beszélj, Sándor!
- Balogh „Jó férfiak, nagy megrázkódtatás után a várost újra talpra állni engedik az istenek.”
- Völker Megőrült?
- Karlóczy-Köves Ne szavalj, Sándor, ez most úgy sem használ.
- Balogh Nem láttad a darabot, te rongy! Most eljászom neked.
- Völker Hol a lányom?

Balogh „De egy-egy emberről bizony mindig nehéz kitudni, lelkében mi gondolat lakik?”

A színpad játéktere elsötétedik, megint a vizsgálat tere kap világitást.

Walter Szóval ez volt a pásztoróra vége.

Balogh Én akkor láttam utoljára.

Walter És a feleségével találkozott?

Balogh Azóta sem.

Walter Mintha Karlóczay-Köves Zoltán nevét említette volna.

Balogh Én nem említettem volna, hanem a leghatározottabban vádolom Nyárády Imre szerencsétlen kollégám haláláért, szegény kis Ildikó értelmetlen pusztulásáért is. Ha rajtam múlna, kérem, én nemcsak kivégezgetném a Völker testvérével együtt, de azt sem engedném meg, hogy tisztességesen eltemessék.

Walter Gyűlnek a kivizsgálandó ügyek.

Karlóczay-Köves Ez nem az Antigoné, Sándor! Én fogadtam a felszabadítókat.

Walter Kétségtelen tény.

Balogh Ebben egy percig sem kételkedtem. Ismerve tántoríthatatlan jellemét.

Walter Térjünk vissza a Völker ügyre! Balogh Sándorné! Erzsi be. Esküdjön!

Erzsi Esküszöm, hogy az igazat, teljes igazat, és csakis az igazat vallom. A kislány él; a mi tanánkon bujkált. Vele együtt jöttem, kihallgatható.

Walter De hát hogy találkozott össze vele? Hol?

Erzsi A férjem az előadást követő éjjel nem jött haza, de akkor a nyilasok mozgolódtak, gondoltam, halálra keresik és kiment a tanyánkra. Utána mentem, persze nem találtam. Rohantam haza, otthon sem volt, hát végső kétségbeesésemben megpróbáltam itt a nyomára akadni. Innen akkor már elhurcolták. De a lánnyal egyszerre értem ide.

Újra a játéktér kap fényt.

Ildikó Hol van?

Erzsi Rajtam keresed?

Ildikó Meg fogják ölni... Én meg itt hagytam egyedül!

Erzsi Szegény kisöreg! Olyan rosszul bírja a fájdalmakat! Egy migréntől már végrendelkezett

Ildikó Nem igaz!

Erzsi Én élek vele már húsz éve. Ki tudja, mondhatom-e még ezt jelen időben? De ne lírázzunk gyerekem, szaladjunk, amíg nem késő!

Ildikó Nem!

Erzsi Ne makacskodj, mert kapsz egy pofont!

Ildikó Az Erzsi néni nekem nem anyám, hogy csak úgy megpofozzon.

Erzsi De az anyád lehetnék, és meg is kapod a magadét, csak húzasd itt magad!

Ildikó Nem, ha mondom! Én itt várom be Sándort.

Erzsi Talán Sándor bácsit, te taknyos.

Ildikó Most nincs arra idő, hogy össze-vissza magyarázkodjam. Szeretem. Tehát Sándor.

Erzsi Szereted, persze, hogy szereted, tiszteled is, mint a tanárodát.

- Ildikó Nem csak úgy.
- Erzsi És, ha lelkesedsz is érte, nem olyan nagy bűn az, gyerekem. Lángoltam én is a latin tanárért ilyen idős koromban.
- Ildikó *Megmakacsolja magát.* Nem hallotta Erzsi néni, miket mesélt a Kovácsné meg a Bierbauer néni az előadáson?
- Erzsi Ugyan már, ki figyel oda?
- Ildikó Akkor még nem volt igaz.
- Erzsi Hogy-hogy akkor még?
- Ildikó Az előadás után lettem a szeretője. Itt, ezen a színpadon. Ezen a kereveten.
- Erzsi Álmodtad te ezt az egészet. Ezen a kereveten. Prakker kell neked még, nem szerető! És, még hogy az én Sándorom! Nem olyan természetű ember az!
- Ildikó „Még gúnyolnak is engemet, ó halljátok istenek!
Mevárnád legalább, amíg eltűnök,
s ne a szemembe mondd!”
- Erzsi Miket hadarsz itt össze-vissza?
- Ildikó Csak a szerepemet mondom. Úgy látszik, nekem ez a szerepem.
- Erzsi *Kilép a játéktérről, a bizottságnak.* Tetszik tudni, én nagyon szerettem az én kisöregemet. És úgy éreztem akkor, hogy mindezt múlt időben érzem. Tudtam, hogy sok emberi hibája volt; hiú volt, túlon túl ambiciózus, a végén talán már unt engemet is, hogy mindig megnyirbáltam a szárnyait. De hát halottakról vagy jót, vagy semmit. És, még hogy egy ilyen csirkével, egy ilyen vacakkal csalt volna meg az utolsó éjszakán? Ez a feltételezés is

már halottgyalázás volt a szememben. Más kérdés, ha elmenekült és él. Akkor egyszer vissza fog jönni és felelnie kell a tetteiért. Kell az nekünk, hogy fölfüggeszék, hogy elbocsássák egy ilyen kisiklásért? A tanügy sokkal rigorózusabb az ilyesmiben, mint egy öreg feleség. *Visszamegy a játéktérre. Ildikónak.* Na, fiam, kapd magad és gyerünk!

- Ildikó Hova? Minek?
- Erzsi El kell bújni. Itt most ez az egyetlen tennivalónk.
- Ildikó Sándor sem bújt el soha.
- Erzsi Dehogynem.
- Ildikó És éppen az Erzsi néni szoknyája mögé?
- Erzsi Oda. A Sándor is mindig odabújt.
- Ildikó Nem igaz.
- Erzsi Igaz, nem igaz, mindegy. Jössz és punktum.
- Ildikó Nem.
- Erzsi Apáddal tartasz inkább?
- Ildikó Nem.
- Erzsi Az apád most rabol és gyilkol. Azt akarod, hogy a gyilkos Völker lánya legyél, ha már túl leszünk mindenen?
- Ildikó Én a hős Balogh Sándor társa voltam a legnehezebb időkben. *Keményen.* Mondom még egyszer, én az Erzsi néni férjének a szeretője voltam. *Toppant.* Miért nem veszi komolyan?
- Erzsi Mert ezt tényleg nem lehet komolyan venni. Túlságosan átélted a szerepedet. Az ilyen kamaszfantáziálásért legfeljebb két pofon jár, nem pedig halálbüntetés. Ha egy csirkét levágtak, azt sem bírtam végignézni. Egyébi-

ránt a mi Sándorunk meg sem érdemli azt a hősiesség önfeláldozást, amit mi ketten művelünk érte. Eléggé gyenge muzsika.

- Ildikó Nem igaz.
- Erzsi Olyan befolyásolható. Csak én rám nem hallgatott soha.
- Ildikó Sándornak vas akarata van. És rám mindig hallgatott.
- Erzsi Hányasod volt logikából, kislányom?
- Ildikó Nem tanultunk.
- Erzsi Na meg is látszik. *Megkeményedik ő is.* Idefigyelj, édes lányom, én most komolyan veszelek, ha már annyira kértél rá. Elhiszem, hogy szereted a Sándort, de, ha szereted, akkor életben maradsz a kedvéért, különben, ha elpusztulsz vagy összetörnek, mert össze fognak törni, akkor a Sándor, ha hazajön egyáltalán, nagyon szomorú lesz. Tehát most eljössz velem és megőrzöd magad a Sándornak, hogy örülhessen neked, ha hazajön, közben még arra is megtanítalak, hogy hány cukorral szereti a kávéját, mert erre ám nagyon kényes a Sándor.
- Balogh *Bekiabál a kihallgatásról.* Nem igaz!
- Erzsi *Kétfelé vitatkozik.* Most mondd meg, nem csaptál-e patáliát mindig, ha túlcukroztam a kávédat?
- Balogh Nekem ne cukrozzák meg előre se a kávémat, se az életemet. Idegesített, hogy már egy önálló mozdulatom se volt. Nem vagyok gyerekek!
- Erzsi De még milyen nagy gyerek vagy!
- Balogh Kisöreg, vagy nagy gyerek! Megőrülök!

- Kovácsné Hallja, Bierbauerné, már megint veszekednek.
- Walter A családi nézeteltérések nem tartoznak ide. Mi volt azután?
- Erzsi Semmi. Meggyőztem a gyereket, hogy nincs értelme a hülye önfeláldozásnak. Velem jött szépen a tanyára, ahol unalmában, mert, hogy nem lehetett kimozdulni onnan, szépen háztartási ismereteket tanult tőlem. Főzni, mosni, keményíteni, vasalni. Nagyon tehetséges volt ebben is, tudod, Sándor, hogy szerettem volna mindig, ha van egy lányunk. Most egyszerre lett. És az is kiderült, hogy én is jó pedagógus vagyok.
- Balogh Nem igaz!
- Erzsi Le lehet vizsgáztatni.
- Balogh Nem tűröm.
- Erzsi Most mit handabandázol megint?
- Balogh Nem tűröm, hogy drága halottam emlékét..,
- Erzsi Él. Beszélhetsz vele.
- Balogh És te? Meg tudtál bocsájtani?
- Erzsi Nem először.
- Balogh De értsd meg, én szabadulni akarok a kisvárostól,
- Erzsi Tőlem. Vagy az igazságtól, úgy érted.
- Balogh Az igazság bennem van.
- Erzsi A hazugság van benned.
- Balogh Soha életemben nem hazudtam. Se magamnak, se másnak.
- Erzsi Hát ez tragédia. Hogy valaki ennyire becsapja magát! Hogy nem sajnálna egy fiatal életet, hogy... Te Sándor, te most attól szenvedsz,

- hogy nem három ember halála szárad a lelke-
den?
- Balogh Egy sem.
- Erzsi Ildikó megúszta. Nem rajtad múlt, de min-
degy. És Nyárádyék?
- Balogh Belerohantak a halálba.
- Erzsi Nyárádynét elrejthettük volna. Ugyanott,
ugyanúgy, ahogy az Ildikót. A tanyán.
Nyárádyt pedig miattad végeztette ki Völker.
- Balogh Most már te is ellenem vallasz?
- Erzsi Tiszta sor. A nyilas tudta, három nap a világ.
Tekintély, véren vett tekintély kellett neki, de
neked akkor már neved volt, belőled nem
akart utólag mártírt csinálni.
- Balogh Értettem. Rendben van, meghalok. A hites
feleségem ellenem vallott, a szeretőm elárult,
a tanártársam a falhoz akart állítani, majd
pedig itt elővezettetett, őt nem faggatják, en-
gem igen. Ildikót előbb rajtam kereste a
Számonkérő Szék, most az Igazoló Bizottság.
Mindenki megtalálta, csak én vesztettem el
örökre. Magamat is.
- Walter Nem olyan egyszerű meghalni manapság. Ki
kell hallgatnunk a lányt is.
- Balogh Most már minden mindegy. Valljon rám ő is.
- Ildikó *Be, mint a darab elején.* Csókolom, Sándor
bácsi.
- Balogh *Ugyanúgy.* Lassan-lassan, én mondhatom
magának, kisasszony.
- Walter Most már eleget örültek egymásnak, a kisas-
szony nyugodtan esküt tehet.
- Balogh A telefonkönyvre.

- Walter Ha komolyan veszi, ér annyit, mint a Biblia.
- Balogh Tőlem!
- Ildikó Esküszöm, hogy az igazat, a tiszta igazat és csakis az igazat vallom. Magamnak is. Pedig ez a legnehezebb.
- Balogh Nem nehéz. Lehetetlen
- Ildikó Dehogyan lehetetlen, Sándor bácsi! Csak keserves. Ami megtörtént, azon szavakkal nagyon nehéz segíteni. Aki meghalt, az halott. De én még élek. Nekem még nagyon sok időm maradt, hogy eljártsszam Antigonét vagy Elektrát. És mikor ott a tanyán azon a végeérhetetlen éjszakán azt vártam, hogy történjen valami, fedezzenek fel, végezzenek ki, vagy szabadítsanak meg, rájöttem valamire. Jó és rossz között nagyon könnyű választani. Jó és jobb, rossz és rosszabb között nehéz. Rossz volt bujkálnom a szerelmemmel. De még rosszabb volt elfogadnom az Erzsi néni segítségét.
- Balogh Hát miért mentél el tőlem?
- Ildikó Mert a legrosszabb elfogadni egy olyan ember szerelmét, akit nem tisztellek.
- Balogh Te sem?
- Ildikó Én sem. Mert valahogy kettéváltál, Sándor. Van egy bácsi lelked, amelyik meglapul és egy Sándor-lelked, amelyik döngeti a mellét. Tudom, hogy ez képzavar, de azon az éjszakán nekem így, ezekkel a szavakkal jutott eszembe és egyszer el akartam mondani neked. Kettévágtál engem is, vagyis minket. Egyszerű volna azt mondani, hogy egyszerre akarsz te mindent; Erzsit is, Ildikót is, önfeláldozást és fiatalságot jó szagú zsíros pörköltzsaftban,

céklasalátával, de ez az egész nem ilyen egyszerű. Nem erről van szó, dehogy erről!

Balogh

Hát miről? Mi az, ami nekem a tiszta ingnél is fontosabb? A vasárnapi ebédnél, a pörköltnél, a céklasalátánál? A kitakarított lakásnál? A barátaim pusztulásánál, az ellenségeim felmagasztalásánál, az érdemeim eloroztatásánál? A saját dicsőségem? Az, hogy a nevemet visszhangozzák a hegyek és a völgyek? Na, ki vele, mi a legfontosabb?

A színpadon kialszik a fény. Mikor újra világos lesz, a hosszú tanácskozó asztal körül ott ülnek a tanévnyitó értekezlet tanárai.

Karlóczy-Köves Ismét Balogh tanár úré a szó

Balogh

Kedves kartársak, tisztelt tanár úrnők és tanár urak, én itt az előbb egy propozíciót tettem a Kányádi Játzó Társaság megalapításáról. Mialatt a most következő tanév tanügyi teendőiről folyt a magvas vita, nekem módom és időm volt végiggondolni eme társaság működésének módozatait. Fenti indítványomat ezennel visszavonom. Vészterhes időket élünk. Beláthatatlan következményei lennének.

V é g e

Budapest, 1979.

Jász István